

181757

Şemsi Paşa Divanı (incelem-edisyon kritikli metin) (2 cilt). AKKAYA, Mehmet.
Doktora. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992. 788 s., 65 ref.
Danışman: Prof. Dr. Kemal Yavuz. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

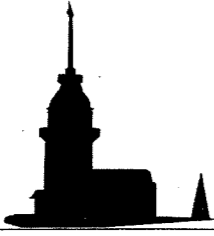
Şemsi Ahmed Paşa TTM
Bayraktar, Nimet
"Şemsi Ahmed Paşa hayatı ve
eserleri" İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi
Özel sayı
1981 sayı 33 ss. 99-114

359. BAYRAKTAR, Nimet Şemsi Ahmed Paşa. Hayatı ve eserleri. In: *TaDe*
33.1980-1981(1982).99-114. [Leben und Werke des Historikers und
Dichters Şemsi Ahmed Paşa (gest. 1580).]

ŞEMSI PAŞA. Gazel [Latifi, 210;] metrical
translation by E. J. W. Gibb. Turkish lit-
erature, p. 108.

793

Şemsi Ahmed Paşa'nın
Manzum tarihî
Prof. Günay Kurt
ve
Nimet Bayraktar
tarafından nesre
hazırlanmıştır
yayınlanmak üzere

ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

I

23 - 25 MAYIS 2003

BİLDİRİLER

CİLT 2

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	96030
Tas. No:	956.141 ÜSK. S

Istanbul 2004

Tel. 0216 341 05 00
Fax 0216 391 60 61

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

11 MAYIS 2004

ÜSKÜDAR VE ŞAM ARASINDAKİ KÖPRÜ: ŞEMSİ AHMED PAŞA VE MİMARİ ESERLERİ*

Abdülhamit Tüfekçioğlu**

Marmara Denizi'nin İstanbul Boğazı ile birleştiği yerde bulunan ve Avrupa ile Asya kıtaları arasındaki geçişte bir üs konumundaki Üsküdar, tarih boyunca *Khryso polis*, *Skytarion*, *Scutari* gibi adlarla anılmıştır.¹ Türk – İslâm dönemi boyunca da *Üsküdar* ismiyle günümüze ulaşmıştır. Bizans devrinde pek önemi olmayan kent, daha çok Kadıköy'ün kenar mahallesi konumunda kalmıştır. Ancak gerek Araplar'ın ve gerekse Türkler'in İstanbul'u fetih hareketlerinde en önemli üs ve konaklama yeri olmuştur.

İstanbul'un fethinden sonra Anadolu'ya sevk edilen orduların ve Haremeyn'e yola çıkan hac kâfilelerinin toplanma ve ayrılış yeri olma özelliğiyle Üsküdar, Osmanlı tarihinde ayrıcalığı sürdürmüştür. Bu bağlamda Osmanlı'nın Anadolu'da kullandığı üç ana yolun ilk noktası Üsküdar'dır. Sağ Kol, Orta Kol ve Sol Kol adıyla bilinen bu yolların Sağ Kol güzergâhı Üsküdar-Gebze-Dil İskeleyi veya İzmit-Iznik-Yenişehir-Bozüyük-Eskişehir-Seyitgazi-Ilgın-Konya-Karapınar-Adana-Misis-Payas-Belen-Antakya-Şam-Medine-Mekke'den oluşmaktadır.²

Söz konusu güzergâhta yer alan Şam ise, hem Helenistik ve hem de İslâmî dönemlerde önemli bir yerleşim yeridir.³ Emevî Devleti'nin başkentliğini de yapan şehir, Yavuz

* Tebliğin hazırlanmasına imkân veren Prof. Dr. Abdüsselâm ULUÇAM'a ve Prof. Dr. Yusuf HALAÇOĞLU'nun şahsında Türk Tarih Kurumu'na teşekkür ederim.

** Yard. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹ Semavi Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, XIV, İstanbul, 1965, 199-216; I. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, I, İstanbul, 1976, 3-8; Tahsin Yazıcı, "Üsküdar", *İA*, XIII, İstanbul, 1988, 127-131.

² Münir Atalar, *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Humâyûn ve Surre Alayları*, Ankara, 1991, 131-165; M. Uğur Derman, "Osmanlı Devri Şehir ve Menzil Yollarında İstirahat ve İbadet Yerleri (Namazgâhlar)", *Atatürk Konferansları*, V, Ankara, 1975, 281-298; Fatih Müderrisoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulaşım ve Yol Şebekesi", *Ortaçağ'da Anadolu - Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan* - Ankara, 2002, 380; Gönül Cantay, "Güney-Doğu Anadolu Ticaret Yolları ve Menzil Kuruluşları", *Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri, Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, I, Ankara, 2001, 131-137; S. Eyice, "İstanbul – Şam – Bağdat Yolu Üzerindeki Mimarî Eserler I, Üsküdar – Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı", *Tarih Dergisi*, 13, İstanbul, 1958, 81-110.

³ İbn Asâkir, Ebû Kâsım Ali b. Hasan, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, I, Şam, 1951, 100-150; Ali Hasan Musa, *Dimaşk Mesâyifühâ ve Mütenezzihâtühâ*, Dimaşk, 1999, 15-42; Abdülkâdir Reyhâvi, *el-İmâratü'l-Arabiyye-tü'l-İslâmiyye Hasâisuhâ ve Âsâruhâ fi Sûriye*, Dimaşk, 1999, 17-51; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul, 1985, 395-396; R. Hartmann, "Şam", *İA*, XI, İstanbul, 1993, 298-310.

٣٨

أمير الأمراء أحمد باشا

الشهير بين أمراء الأروام بشمسي أحمد باشا

هذا^(١) الأمير المذكور منسوب إلى حضرة خالد بن الوليد الصحابي رضي الله عنه . وهو من بيوت السلطنة القديمة ، يتصل نسبه بالسلطان اسفنديار سلطان قسطنطيني كان تولى هاتيك النواحي . لكن لما غلبت شوكة بني عثمان سلم اسفنديار سلطنته لهم باختياره بشروط منها أن لا تخرج البلاد المذكورة عن يد من يوجد من نسله . ومنها أن لا يبقى أحد من اولاده وأنساله بغير منصب يليق بشأنه ، ووفى بنو عثمان لهم بذلك . وصاحب هذه الترجمة خدم في بيت السلطنة بقسطنطينية عند سلاطين آل عثمان ، ولم يزل ينتقل في الولايات إلى أن وكاله السلطان سليمان خان ، عليه الرحمة والرضوان ، إمارة الأمراء بدمشق الشام . فجاء إلى دمشق وسار في الناس سيرة حسنة . وكان كريم الطباع ، قليل الضرر ، كثير النفع للرعايا والأتباع . وطالت مدته^(٢) بدمشق ، وبني بها خانقاه قبالة قلعة دمشق من جانبها القبلي ملاصقة لحدقها^(٣) . وجعل بها حجرات للصوفية ، وجعل لها وقفاً يطبخ منه كل ليلة بعد العصر طعام^(٤) يأكله المجاورون إليها^(٥) وهي من محاسن دمشق ، وقعت على وضع لطيف .

(١) انظر ولاية دمشق في العهد العثماني ص ١٤

(٢) ب ، د مدة ولايته »

(٣) انظر ذيل غار القامد ص ١٩١ (مسجد الأحمدية)

(٤) ساقط من »

وبها بركة عظيمة وبستانه لطيف واقع في وسطها ، ودائماً يكون بها شيخ يتناول ماشرط للشايع من علوفة وطعام وعوائد وفوائد ، وانما قيل له شمسي ليكون مخلصاً له يذكره في شعره على عادة شعراء الفرس والروم لأن المذكور كان من محاسن شعراء الروم . له ديوان شعر مشهور بينهم يتداولونه ويحفظونه .

(١) ومن جملة آثاره أنه نظم كتاب « الوقاية في فقه الامام الأعظم أبي حنيفة » رضي الله عنه نظماً بلسان التركية وأكمله وعرضه على المولى أبي السعود المفتي .

وكان القاضي بدمشق في أيام دولته قاضي القضاة محمد أفندي (٩٤٩ آ) ابن العلامة المفتي أبي السعود صاحب التفسير الآتي ذكره وذكر والده إن شاء الله تعالى . فاتفق أن القاضي المذكور كان راكباً في يوم عيد ومعه جماعته وأصحابه ، فمر على باب دار الإمارة بدمشق ، وكان قد أم الباب المذكور أرجوحة لبعض الأجناد من جماعة أمير الأمراء المذكور ، والطلب والزمار يضرب للأرجوحة على العادة . فنفرت فرس القاضي من صوت الطبل فكادت تلقيه إلى الأرض ، فأخذته حمية المنصب وأتفته النسب فأمر من معه بتخريق^(٢) الطبل ، فخرقوا طبل الباشا وجماعته . فعلم بذلك أمير الأمراء فأمر بحدثة غضبه بقطع ذنب فرس القاضي ، وأمر بضرب كل من رآوا من جماعته . فوجدوا بعض^(٣) المنسويين إلى القاضي من أعيان دمشق فضربهم ضرباً مبرحاً . فلزم أن كلا من الباشا والقاضي عرض حاله مع صاحبه إلى العتبة العلية بقسطنطينية المحمية . فعزل الباشا عن دمشق واعطي عوضها سيواس . وعزل القاضي وأعطى عوضاً عن دمشق قضاء حلب .

(١) من هنا إلى قوله المفتي ساقط من » ب

(٢) ب ، د بتخريق »

(٣) ساقط من »

tik yapı sunmaktadır. Erken E redaksiyonunda bu yapılar sayıca fazla olup, ilk kez 791 ve 800 yıllıklarında⁷⁸, sonradan 829-31, 833-47, 849-50 (II. Murad'ın saltanatı)'lerde gurup halinde, ve dağınık olarak da 866 ve 893 arasında 11 yılda ortaya çıkmaktadır. Kroniklerin *takvim-kaynağı* (kaynakları), görüleceği üzere, hanedan listeleri gibi tarihlemeye geçmiş-yıllar sistemi üzerine inşa edilmiştir; kroniklerin derleyicisi (derleyicileri) -oldukça başarılı- Hicrî yıllara göre hesaplamış, sadece Oruç fazlalık saydığı herbir -*eldenberü*'yü kaldırarak tamamen temizlenmiştir.

Digby nüshasında böyle 'geçmiş yıllar' tarihlemesinin hiç bir izi olmaması ilk bakışta kronik metinlere olan önceliğine karşı bir iddiadır, ancak Hicrî yıllardaki belirgin karışıklık analiz edildiğinde bu iddia zayıflar. 824 yılındaki doğru tarihten sonra muhtemel yıllar 825-8, 836-6, 838-40, 848, 851-3'e ait hiç *sene* kaydı yoktur ve tek kayıt sadece 830-4 için olup boş bırakılmıştır. 829 doğrudur; 841'e karşılık 181 (tarih düşürmeye rağmen) müstensihin saçmalamasına bir delildir; ve 844 için 849, 849 için 855 doğruya yakındır. Ancak iki kayıt iki-yıl ve beş kayıt da bir-yıllık farklılığı gösteriyor⁷⁹; ve bu hatalar müstensihin sayı ve sözcükleri anlayamamasından değil, muhtemelen, gerçekten kaçınılmaz olan, 'geçmiş yıllar'ın hesaplanmasından kaynaklanmaktadır. Böylece Digby nüshasının Hicrî yılları kusurlu gösterişi, ona karşı değil, onun önceliği için geçerlidir: geçmiş yıllar sisteminden Hicrî yıllara tarihlemeyi yeniden hesaplamaya çalışan ve çoğu yerde yeterince gayret sarfetmeyen, fazlaca akıllı olmayan bir müstensihin uğraşmaları ile karşı karşıya bulunmaktayız.

850'ye ait bir kayıttaki *bunda Edrenede* ifadesi ilk görünüşte kendisinin Edirne'de oturduğu zannını verirse de, bu şartlarda okunan *bunda* sadece (hemen önündeki *Anadoluda*'nın karşıtı olarak) Rumeli anlamını taşır; uç-beylerine ve özellikle İshak Bey'e gösterdiği ilgiden ve küçük bir kale olan Boraç'ın alınmış tasvirinden anlaşılacağı üzere ilgisinin daha çok Makedonya'ya olduğu ortaya çıkmaktadır. Metni, Anonim Kroniklerin içine yerleştirilmesi gereken bilmece gibi pek önemli bir metin görünümündedir; ne yazık ki, müstensih bunun sınırlarını açık olarak nakletmemiştir.

Salih Özbaran

78 Bunlar ve diğer bazı ilk kayıtlar, açıkça, esas kronik-kaynaktaki eklemelerdir.

79 Özellikle 842-3 için '844-5'; 837, 845-7, 850 için '838', '846-8', '851'.

Tarih Dergisi 6-38, 1480-1481 İstanbul, 99-114
01320/086

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

ŞEMSI AHMED PAŞA HAYATI VE ESERLERİ

Nimet Bayraktar

Şemsi Ahmed Paşa, İsfendiyar oğullarından Kızıl Ahmed Bey'in torunu ve Mirza Paşa'nın oğludur. Annesi Sultan II. Bayezid (1481-1512)'in kızıdır'. Şemsi Paşa bu hususu silsilenâmesinde «*Âl-i Osman'a müntesib mâder*» şeklinde ifade eder ve ceddinin Halid ibn Velid'e kadar uzandığını söyler. Birbirinden naklen çeşitli kaynaklarda yer alan bu silsilenâme şöyledir² :

«Şemsi olsam nola cihanda, ferid
Hiç mânendi yok dilâver idi
Kâ'benün fethine odur bâdi
Hâlid'i her zaman Resûlullah
Ceng içinde kime uzatsa sinân
Halid'ün oğlu Nuredin-i şehid
Nuredin oğlu idi Şemseddin
Oğlı idi o serverün Ya'kub
Sonra Ya'kub'un oğlu oldu Ali
Oğlı İsfendiyâr anun ey yâr
Oğlı İsfendiyâr'un İbrâhîm
Kızıl Ahmed idi anun nâmı
Ahmed'ün oğludur benüm pederüm
Nâm-i pâki Muhammed-i Mirzâ
Hâlid'e çıkdi silsileyle' peder
Bendesiyüz biz Âl-i Osmân'un
İki ferzend-i ercümendüz, biz
Adum Ahmed'dürür benüm ammâ
Mustafâ'dur birâderün nâmı
Zâhiren bir görünmez(üz) ikiyüz

Âl-i Osmân'dan Muhammed Hân
Ceddümüz bende olmuş ol şâha
Cân u dilden olup anun kuli
Şeh Süleymân'a erdi gün devlet
Ben fakir ü hakir ü biçâre
Aldı Sultân-ı Süleyman-himmat
Cedd-i a'lâm Hâlid ibn-i Velid
Sanki sahn-ı vegâda ejder idi
Askere dâimâ odur hâdi
Göricek derdi işte seyfullah
Can verür sinesinden uçmağa can
Ol şeh idi cihân içinde vahid
Böyle yazmış kitâba ehl-i yakîn
Şekl-i Yûsuf'da bir güzel mahbûb
Andan olmuşdi Bâyezid-i Velî
Kastamon'da eylemişdi karar
Bir oğul verdi ana dahi Kerîm
Almış idi cihanda ol kâmi
Benüm anlardan özgedür hünerüm
Dâr-i huld içre server-i şühedâ

1 J.H. Mordtman, «İsfendiyar Oğulları» maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, V/2, 1072-1074.

2 İbrahim Peçevi, *Tarih*, İstanbul 1283, II, 11-15; Tayyar-zâde Ahmed Atâ, *Tarih*, İstanbul 1291, IV, 113-114.

علي رضا قره بلوط , معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
استانبول و أناطولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] , İSAM 141806

277 - 278

04 NISAN 2006

0822 - أحمد شمسي باشا بن محمد بن قزل أحمد
شمسي

الحنفي الشاعر ، اللغوي المؤرخ الملقب بشمسي باشا
الوزير ، المصاحب ياسفنديار أوغلي المتوفى

1580/988

(أنظر : البغدادي هدية العارفين 148/1)

من تصانيفه :

1 - اعتقاد نامه ء شمسي (منظوم) (ت)

لاله لي مجموعة رقم 3/1980 ؛

2 - تحفة شمسي - في اللغة (منظوم) (ت)

متحف مولانا رقم 3140 ورقة 23 وهي نظيرة لتحفة
الشاهدي ؛

3 - جواهر الكلمات - في اللغة (منظوم) (ت)

قيصري راشد أنندي رقم 3/1065 ورقة 100-120 ؛

رقم 26923 ورقة 22 ؛ بايزيد رقم 6876 ورقة 24 ؛

سليمانيه رقم 876 ؛ بلديه يكي باغشتر رقم 618 ورقبة

36 ؛ إزمير ملي رقم 338 ورقة 57 ؛ رقم 1841 ورقة

47 ؛ سليمانيه رقم 1/876 ورقة 19 ؛ حاجي محمود رقم

5455 ورقة 20 ، 1242 هـ تكة لي أوغلي رقم

1/671 ورقة 59 ، 1056 هـ بايزيد رقم 6876 ورقة

24 ؛ رشيد أنندي رقم 2/954 ورقة 40-92 ؛ جامعة

إستانبول 2/483 ورقة 56-66 ؛ أرض روم رقم

23949 ورقة 43 ، 1044 هـ

4 - ديوان شمسي باشا - في الأدب (ت)

آكاه سري رقم 2 نسخة نادرة ؛

Edited by
Şinasi Tekin & Gönül Alpay Tekin

TURKISH SOURCES XLVIII

ŞEMSİ AHMED PAŞA

ŞEH-NÂME-İ SULTÂN MURÂD

Textual Analysis and Critical Edition
along with
Facsimile of VATICANA BARBERINIANI ORIENT NO. 112

Edited by
Günay KUT and Nimet BAYRAKTAR

Published at
The Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2003

Yayınlayanlar
Şinasi Tekin • Gönül Alpay Tekin

TÜRKÇE KAYNAKLAR XLVIII

ŞEMSİ AHMED PAŞA

ŞEH-NÂME-İ SULTÂN MURÂD

İnceleme, Tenkidli Metin ve Tıpkıbasım
VATICANA BARBERINIANI ORIENT NO. 112

Hazırlayanlar
Günay KUT - Nimet BAYRAKTAR

Yayımlandığı yer
Harvard Üniversitesi
Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü
2003

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	92325
Fas. No:	TEH. 216 SEM. 9

ALEM BASIM YAYIN: Yayın No: 3

Edebiyat Kitaplığı : 2

1.Baskı: Mart 1995

Dizgi: Alem Bilgisayar Servisi
Baskı-Cilt: Alem Basım Yayın

Alem Basım Yayın

Anafartalar Cad. No:92 10100 Balıkesir

Tel: 0-266-2437773

16 HAZİRAN 1995

İslâm Araştırmaları Merkezi

ŞEMSİ PAŞA

Hayatı-Sanatı ve Divânı'ndan
Seçmeler

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	31950
Tasnif No:	T 811216 AKK.S

D.127

Şule

Nabî BALKANLI

Yıldızlara murat ol gönül yan gecelerde
Âlem etsin seyrini hep seyran gecelerde...

Gökte altın çiçekler, can kandilin demetler,
Şebnemler ışıldarken aşk açan gecelerde...

Derya koynunda oynar titreşirken hayalin
Aşkın dalgası hırçın çınlayan gecelerde...

Bahçelerde külüz biz, esince seher yeli
Gül dibinde kor olup parlayan gecelerde...

Devreder asumanı elde alev bin melek
Tutuşsun bir de felek durma yan gecelerde...

Tan yerinde lâleler hançerlerken zamanı
Var gözünde güneşin saklanan gecelerde...

Şule'yi Şeyh Galip de şöyle söylemiş:
"Bir şulesi varki şem-i canın
Fânûsuna sığmaz âsûmanın"

ŞEMSİ PAŞANIN CEVÂHİRÜ'L-KELİMÂT ADLI SÖZLÜĞÜNDE MAHALLÎ DİL ANLAYIŞI

Yard. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA

16. yüzyıl şairlerinden Şemsî Paşanın eserlerinden biri olan *Cevâhirü'l Kelimât* pek hacimli olmayan bir sözlüktür. Bu eserin başka adı da *Lugât-ı Sıbyân*'dir. Osmanlıcanın içinde bulunan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları verilerek oluşturulan eserin muhatabının çocuklar olması dikkat çekici ve sevindiricidir. Bugün edebiyat çevrelerinde çocuklar hedef alınarak, çocuk edebiyatının teşekkülü için bir mücadele verilmekte ve bu hususun hep ihmal edilmekte olduğu vurgulanırken yaklaşık 450 yıl önce böyle bir eserin yazılmış olması gurur vericidir.

Şemsî; "Bir çocuk nazımla sözlük okursa Hızır gibi âb-ı hayât içmiş olur" diyerek manzum yazılırsa kolayca akılda kalacağını ve insan için kelime bilgisinin önemini işaret ediyor:

"Nazm-ıla bir sabî okursa lugât
Hızr-veş nûş ıder ol âb-ı hayât" (2.b.i)

Şemsî'ye göre bir eser vermek, şiir bahçesine bir ağaç dikmek gibidir:

"Ravza-i nazma dikdi bir şeceri
Kodı kendüye bir lâtif eseri" (3a.i)

Bir dost meclisinde yârandan biri "Bu hususta yazacak biri var mı?" deyince Şemsî bu görevi üstlenmiştir:

"Didi ol demde biri yârânun
Ya'ni candan e'azzi ihvânun" (3.b.i)

"Acebâ var mıdır bir ehl-i edâ
İde bu resme bir kitâb inşâ" (3.b.i)

* Türk Dili, S.: 566, Şubat 1999, s. 149-153.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

F T-20442

149367 T811.216
AKK-Ş

DOKTORA TEZİ

Şemsi Ahmed Paşa
(181757)

10 OCAK 2008

ŞEMSİ PAŞA DİVÂNI

(İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)

Danışman : Prof.Dr. Kemâl YAVUZ

Hazırlayan : Mehmet AKKAYA
No : 3693

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	149367
Tas. No:	T811.216 AKK.Ş

İSTANBUL-1992

Şehzâde Mehmed b. Sultan Selim'e muallim oldu. Şehzâdenin vefatında eski hizmetine devam ederek Zilhicce 982'de (Mart-Nisan 1575) vefat etmiştir. Ulûm-ı riyâziye ve fenn-i heyette ve tecvidde mahirdi. Lâkin tabibliği eksikti. (III. 164)

Şemseddin Mehmed Efendi Darpahaneden yetişerek halife oldu ve Muharrem 1254'de (Nisan 1838) ruznâme-i evvel oldu. Receb 1255'de (Eylül-Ekim 1839) azledildi. 1256'da (1840) maliye muhasabecisi olup 1257'de (1841) eshâm muhasabecisi oldu. 7 Zilhicce 1259'da (29 Aralık 1843) vefat etti. Eyüp'de, Bostan İskeleyi'nde medfundur. (III. 169)

Şemseddin Mehmed Efendi İmam-ı Sultanî Nurî Mehmed Efendi'nin(→) oğlu olup müderris ve 1271'de (1854/55) Trabzon mollası olup sonra vefat etti. (III. 169; IV. 591)

Şemseddin Mehmed Efendi (Ak) Şihâbeddin Sühreverdî evlâdından Hamza'nın oğludur. Şam'da doğdu. Hacı Bayram Velî tarikinden olup İstanbul'un fethinde bulundu. Hz. Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyûb Ensârî'nin mezarını keşfetti. İstanbul'un fethinden sonra Göynük'e gitti. 880'de (1475/76) vefat etti. Tıbbâ âşinâ idi. Tasavvuf ve tıpdan risaleleri vardır. Âlim, kâmil bir şeyh olup İstanbul'da bir mescid yaptı. Oğullarından biri Emrullah Efendi'dir(→). Hamdullah Efendi oğullarının küçüğüdür. Şairdir. Sa'dullah Efendi(→) büyük oğludur. Fazlullah Efendi önce ulemâdan ve sonra mutasavvifeden oldu. Bir de meczup oğlu vardır. Ak Şemseddin'in vefatında yerine halifesi Şâmî Hamza oldu. Hulefâsından biri de Mısırî oğlu Abdürrahim olup *Vahdetnâme* müellifi-

dir. Oğullarından Emrullah Efendi'nin oğlu Ömer Efendi ve onun oğlu da Mehmed Efendi'dir. (III. 160/61)

Şemseddin Mehmed Efendi (Mektûbizâde) İstanbul pâyeli Ali Rızâ Efendi'nin oğludur. Müderris, Şevvâl 1264'de (Eylül 1848) Sofya kadısı, sonra Şam mollası ve Rebiyülevvel 1277'de (Eylül-Ekim 1860) Mekke mollası oldu. Nâibliklerde gezerek Şa'bân 1284'de (Aralık 1867) İstanbul kadısı olup Rebiyülâhîr 1288'de (Haziran-Temmuz 1871) vefat etti. Zevkine mecbur, gönül ehli ve yumuşak huyluydu. Oğlu müderris Sadreddin Mehmed Efendi kerim ve dirâyetli bir zat idi. Hüdâî Tekkesi şeyhi Rûşen Efendi'ye damad olmuştu. (III. 169)

Şemseddin Mehmed Efendi (Mudanyalızâde) Şeyh Rûşen Efendi'nin oğludur. Arabzâde Atâullah Efendi'ye damad oldu. Müderris, Şam mollası ve 1225'de (1810) Mekke pâyesi oldu. 20 Şevvâl 1228'de (16 Ekim 1813) vefat eylemişti. Hüdâî Tekkesi'nde medfundur. Oğlu Muhyiddin Mehmed Efendi'dir(→). Torunu Mehmed Necmeddin Efendi'dir(→). (III. 167)

Şemseddin Mehmed Efendi (Şerifzâde) Mustafa Edib Efendi oğludur. 1228'de (1813) müderris, Şevvâl 1263'de (Eylül-Ekim 1847) Haleb, Muharrem 1268'de (Kasım 1851) Mısır mollası ve Muharrem 1272'de (Eylül-Ekim 1855) Mekke mollası olup sonra vefat etti. (III. 169)

Şemseddin Mehmed Efendi (Şeyh Abdullahzâde) Müderris olup 1248'de (1832/33) vefat etti ve Hüdâî Tekkesi'ne defnedildi. (III. 168)

Şemseddin Mehmed Efendi (Şeyh Selâmîzâde) Hasan Efendi'nin(→)

oğludur. Müderris olup 1179'da (1765/66) vefat etti. (II. 150)

Şemseddin Mehmed Efendi (Timurtaş) Abdullah'ın oğludur. Müderris. 1004'de (1595/96) vefat etti. *Şerb-i Tenvirü'l-Ebsâr* bunudur. (III. 165)

Şemseddin Nahifi Aydınlıdır. İran'da okuyup davetle Osmanlı ülkesine gelip padişahın iltifatına mazhar oldu. Bu nimeti koruyamadı ve bu sebepten dimağına hâle geldi. II. Bâyezid devri (1481-1512) ortalarında vefat eylemiştir. Üç dilde şair olup hezeli severdi. Edip, meânî ve beyândaengin bilgisi vardı. İlm-i edvârda "Bereket" adlı bir eser yaptı. (III. 161/62)

Şemseddin Velî Emir halifesi Hasan Hoca müridlerindedir. Şeyh olup Bursa'da Yahnikapan Mescidi'ni bina edip II. Bâyezid devrinde (1481-1512) vefatında oraya defnedildi. Malı çoktu. Evlâdı Bursa eşrafındandır. (III. 161)

Şemseddinzâde bak. Abdullah Mehmed Efendi; Mehmed Efendi; Mustafa Efendi

Şemsî Ahmed Efendi Bâbüâlî'den yetişip iki defa reisülküttâb olup 1102 (1690/91) yılından sonra vefat etti. (III. 170)

Şemsî Ahmed Paşa İsfendiyar ailesinden Kızıl Ahmed Bey'in torunu ve Mirza Paşa'nın oğludur. Küçük yaşlarda I. Selim'in (Yavuz) hizmetinde bulundu. Enderûn'dan avcibaşı, bölük ağası, müteferrika ve sonra sipahiler ağası oldu. 958'de (1551) Şam ve 962'de (1555) Anadolu ve sonra Rumeli beylerbeyi oldu. II. Selim devrinde (1566-1574) vezir ve musâhib oldu. Sonra III. Murad devrinde

itimada mazhar olarak devşirme usûlünün değiştirilmesine sebep oldu. 988'de (1580) vefat etti. Üsküdar iskeleyi yakınında cami ve medrese yapıp oraya defnedildi. Cami, vefatı senesi bitti. Şiirde mâhir ve muhazarâta vakıftı. "Bugün gözden tolundu Şemsî Paşa" vefat tarihidir. Oğlu Mehmed Paşa'dır. (III. 170)

Şemsî Çelebi İranlıdır. I. Selim (Yavuz) devrinde 920'de (1514) İstanbul'a gelip *Kitab-ı Deb Mürgü* padişaha takdim ederek göze girmiş bir şairdir. (III. 170)

Şeneklizâde bak. Mustafa Paşa

Şerbetçizâde bak. Hüseyin Efendi; İbrahim Çelebi

Şeref Abdullah Efendi Enderûn'dan yetişerek hazine-i hümayûn başkâtibi ve Zilka'de 1273'de (Haziran-Temmuz 1857) hazine-i hümayûn kethüdâsı oldu. Receb 1274'de (Şubat-Mart 1858) ayrıldı, sonra vefat etti. (III. 139)

Şeref Ahmed Efendi Tâhir Mehmed Efendi'nin(→) oğlu, sudürdan Abdürrahim Efendi'nin torunudur. Müderris iken 1191'de (1777) vefat eyledi. Fâtih'de dedesinin yanına defnedildi. (III. 138; III. 242) [III. 138'de vefat tarihi yanlışlıkla 1091 (1680) olarak gösterilmiştir.]

Şeref Ahmed Efendi Divan-ı Hümayûn kaleminden yetişerek hâcegândan oldu. Sonra Divan-ı Hümayûn kesedanı olup 2 Şa'bân 1220'de (26 Ekim 1805) vefat etti. Eğrikapı'da medfundur. (III. 138)

Şeref Efendi Matbah emini Lutfullah Efendi'nin oğlu olup mektûbî-i sadr-ı âliden yetişerek dahiliye mektupçusu, 1295'de (1878) evkaf mektupçusu

ŞEMSI PAŞA'NIN MANZUM VİKÂYE TERCÜMESİ

Muhittin ELİAÇIK*

18 Ocak 2010

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Giriş

Hicrî 3-4.yüzyıldan itibaren İslâm dünyasında dinî eserlerin manzum olarak da yazılmaya başlandığı ve bir gelenek halinde yakın tarihimize kadar devam ettiği görülmektedir. Her türden dini eseri kapsayan bu geleneğin oluşumunda İslâmî ilimlerin orijinal biçimde sonraki kuşaklara aktarılmak istenmesi, hacimli eserlerin manzum halde daha iyi anlaşılacağına ve ezberlenip hatırlanmasında tutulmasının daha kolay olacağına hesaplanması, nazmen anlatımın kalem-kelam kesafetini azaltıp az sözle çok şeyin anlatılmasına imkân vermesi ve yazarın okuyanın işini kolaylaştırması gibi sebepler etkili olmuştur. İslâm ilimlerinin en kısa ve kolay yoldan anlatılıp öğretilerek kalıcı hale getirilmesine çok önem verildiğinden, hacimli dini eserlerin medrese öğrencileri için muhtasar biçimde yeniden yazıldığı, bu muhtasar şekillerin halk için nazmen özetlendiği ve bu eserlerin isimlerinin genellikle *hedîyye*, *hidâye*, *tuhfe*, *yâdigâr* gibi sıfatlar taşıdığı görülmektedir. Söz ve manaya dayalı edebî sanatların fazla kullanılmadığı bu eserlerin sebep-i telif bölümleri incelendiğinde büyük ölçüde *tuhfe* veya *ithaf* amacıyla yazıldıkları görülmektedir. Bu eserler fazla ayrıntıya girilmeden nazmen özetlenen temel konularıyla, okuyucunun yanından hiç ayıramadığı, sıkılmadan ve eğlenerek okuduğu, bazen de ezberlediği el kitapları haline gelmişlerdir. Birçok İslâm aliminin, yazdıkları hacimli eserleri daha sonra muhtasar biçimde yeniden düzenledikleri, bir kısmının da bunları nazmettikleri görülmektedir. Hanefî fakihlerinden İmam Merginanî *Bidâye* adlı fikhî eserini *Hidâye* olarak, Burhanüşşerîa da bu *Hidâye*'yi kısaltarak *Vikâye* adıyla bu şekilde yazmışlardır. Böyle eserlerin nazmedilmesi daha ziyade medreselerde yaygın olup karmaşık fikhî meseleler bu yolla daha açık anlatılmak istenmiş ve bu yolla başta fıkıh ve ferâiz konuları olmak üzere geniş bir literatür oluşmuştur. Öte yandan bilhassa ilmihal ve akâid kitaplarının halk için bir el kitabı mahiyetinde nazmedildiği ve bunlarda da asıl gayenin ezberleme ve akılda tutma olduğu dikkati çekmektedir.

DİNİ ESERLERİN MANZUM OLARAK YAZILMASI

İslâm dünyasında dinî eserlerin manzum halde kaleme alınması geleneği, hacimli eserlerin konularının okuyucuya daha kolay ve kısa yoldan anlatılması esasına dayanmaktadır. Böyle bir metod ve geleneğin yerleşmesinde hiç şüphesiz ki en önemli sebep ezberleme ve akılda tutma olmuştur. İslâm dünyasında dinî eserlerin manzum halde yazılması geleneği sayesinde birçok edebî eserin ortaya çıktığı, yeni tür ve şekillerin oluştuğu da görülmektedir. Başlangıçta sade bir amaç olarak kullanılan bu metod daha sonra dinî-tasavvufî birçok edebî eserin yazılmasına zemin hazırlamıştır. İslâm dünyasında çeşitli dönemlerde manzum hâlde kaleme alınmış birçok dinî eser bulunmakta olup bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

İbni Arabşah(ö.1451) meânî ve beyân bilimlerine dair 2000 beyitlik *Mir'âtü'l-Âdâb* ı yazmıştır.

* Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Şemsî Ahmed Paşa
SEMSİ PAŞA'NIN MANZUM VE MUHTASAR VİKÂYETÜ'R-RİVÂYE
TERCÜMESİ

SEMSİ PASHA'S VERSE TRANSLATION WORK OF VİKÂYE

Doç. Dr. Muhittin ELİAÇIK

Kırıkkale Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi

ÖZET

İslam dünyasında dinî eserlerin manzum biçimde kaleme alınması çok önem verilen bir husus olmuştur. Osmanlı Devleti'nin en parlak günlerini yaşadığı Kanunî, II.Selim ve III.Murat devirlerinde beylerbeylik ve musahiplik yapmış olan Şemsî Paşa'nın, Burhânüşşeria Mahmud'un *Vikâyetü'r-rivâye* adlı fikhî eserinden yaptığı manzum ve muhtasar tercümede bu önemin bir göstergesidir. *Vikâyetü'r-rivâye*'den okuyucu için en gerekli görülen yedi bölümün seçilip mesnevi nazım şekliyle serbest biçimde tercüme edilmesiyse oluşturulmuş 450 beyitlik bu eserde o döneme ve Şemsî Paşa'ya ait bilgiler de bulunmaktadır. Kendisini, dedeleri Kızıl Ahmed İsfandiyarogulları Beyliği'nin son beyi olarak görmüş ve Şemsî mahlasıyla yazdığı şiirleri bir divanda toplanmış olan Şemsî Paşa Arapça fikhî eserleri çok okuyan, tercüme ve şerhler yazabilen bir devlet adamıdır. Bu manzum tercümenin başında, Şeyhülislam Ebusuûd Efendi'nin de imzasını taşıyan 50 beyitlik bir silsilename bulunmakta ve burada Şemsî Paşa'nın soyunun Halid bin Velid'e dayandığı iddia edilmektedir. Şeyhülislam Ebusuûd Efendi bu manzum tercüme üzerinde birtakım tenkit ve tashihler yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, nazm, tercüme, Şemsî Paşa, Vikâyetü'r-rivâye, Burhânüşşeria.

ABSTRACT

The religious works to are written in verse format has become a very important issue in the world of Islam. The verse and concise translation work of Shemsi Pasha that made higher duties in the periods of Kanuni, Selim II, Murat III, which was translated by selecting some sections from Burhânüşşeria Mahmud's *Vikâyetü'r-rivâye*, is an indication of this importance. In this verse translation were selected the most necessary seven sections from *Vikâyetü'r-rivâye* and as those sections mesnevi versify, 450 couplet is translated into free-form. In this translation work is possible to obtain the information about Shemsi Pasha and that period. Shemsi Pasha write poems with Şemsî nickname and collected his poems in a divan. He see itself as seignior latest of the Seignior of Red Ahmed İsfandiyarons. Shemsi Pasha is a statesman that readers of many arabic religious works, them able to translate it into Turkish and can explain them. There are a 50 couplet an silsilename on the first page of this work and this silsilename Shemsi Pasha's progeny claim is based to Halid bin Velid. SheikhuIslam Ebusuud Lord has made some criticism on this verse translation and correction.

Key words: Canon law, in verse, translation, Shemsi Pasha, Vikâyetü'r-rivâye, Burhânüşşeria

GİRİŞ

İslâm dünyasında hicrî 2-3.yüzyılda dinî ilimlerin tedvin ve tasnifinde epey bir mesafe alınmış ve müteakip yüzyıllarda, oluşan zengin literatürün talim, teftih ve tedrisinde birtakım pratiklere başvurulmuştur. Bu pratikler içinde birer kolaylaştırma biçimi olan muhtasar, telhis, talikat, şerh ve haşiye gibi metotlar yer aldığı gibi, bir ezberleme ve akılda tutma biçimi olan manzum format da yer almıştır. Bilindiği üzere

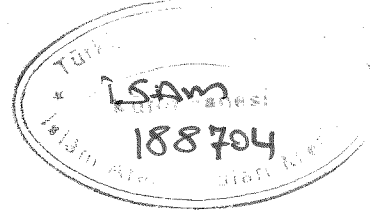
Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed(a.s)'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir tarafından tedvin ettirilip Hz. Osman tarafından da tek bir mushafta toplanmış, daha sonra hadis tedvinine başlayıp hicrî II. asırdan itibaren hadis kitapları yazılmış, III. yüzyılda da kütüb-i sitte ortaya konulmuştur. Müteakiben Ebû Hanîfe (ö. 767), İmam Şâfiî (ö.819), Ahmed bin Hanbel (ö.855) vs. alimlerin ve öğrencilerinin eserleriyle fıkıh ilmi tedvin edilmiştir. Hanefî mezhebinin müessesisi Ebû Hanîfe (ö. 767)'nin öğrencilerinden İmam Muhammed (ö. 805) bu mezhebin görüşlerini *Zâhiru'r-rivâye* adı verilen altı kitapta toplamıştır. Bu kitaplar el-Mervezî (ö.945) tarafından *el-Kâfi* adıyla kısaltılmış, bu eser de es-Serahsî (ö.1097) tarafından *el-Mebsût* adıyla şerhedilmiştir. Daha sonraki yıllarda Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ıyla İmam Muhammed'in *el-Câmiu's-sağû'*i Ebû Bekir el-Merginânî tarafından *el-Bidâye* adıyla özetlenmiştir. Bu eser ise altıncı devir fakihlerinden Burhanuşşeria tarafından *el-Vikâye* adıyla tekrar kısaltılarak bir kanun metni haline getirilmiş, torunu Sadruşşeria da bu metni *en-Nikâye* adıyla daha da kısaltmıştır. İşte bu geniş akademik platformda, oluşan zengin literatürün talim ve tedrisi için geliştirilen pratikler arasında manzum halde kaleme alma biçimi gerek şekil, gerekse muhtevaca dikkati çeken bir yöntem olarak yerini almıştır. İslam dünyasında erken dönemlerden itibaren tefsir, hadis, fıkıh, akaid vs. konularda manzum formatta birçok eser kaleme alınmıştır. Çabuk benimsenmiş olan bu format gittikçe yaygınlaşmış bir gelenek haline gelmiş ve manzum dinî eserler şeklinde bir kategori oluşturacak kadar ciddi bir sayıya ulaşmıştır. Hem genel olarak İslam dünyasında, hem de özel olarak Selçuklu-Osmanlı sahalarında bu formatın yaygınlığı her hâlükârda devam etmiştir. Dinî konuların manzum olarak yazılma sebeplerini "nâzımın şâir oluşu veya bu sahada eser verme arzusu, tercüme eserlerde aslının da manzum oluşu, talimî konularda manzum yazma geleneğinin mevcûdiyeti, nazire yazma geleneği, kolay okuma ve ezberleme şeklinde" sıralamak mümkündür (Çelebioğlu, 1998:350). Önceleri sırf ezberleme ve akılda tutma metodu olarak daha ziyade fıkıh ve akaid konularında kullanılan bu format, daha sonra bilhassa Selçuklu-Osmanlı sahasında dinî-şer'î ve dinî-tasavvufî olarak iki geniş çerçevede içerisinde, edebî sanatların da kısmen yer aldığı ayet ve hadis çevirisi, tefsir, fıkıh, kelâm, akâid, kırâat, ilmihal, mevlid, siyer, şemâil, hilye, mirâciye, esmâ-i hüsnâ, kırk, yüz ve bin hadis, tasavvuf, mucize, kerâmet, tabâkat, kisas-ı enbiyâ, menâkıb-ı evliyâ, mersiye, maktel, terceme-i kaside-i bürde ve bür'e, nasihatnâme gibi birçok edebî tür ve şeklin oluşmasını ve zengin bir dinî edebiyatın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Levend, 1972:35-80). İslam dünyasında takriben hicrî 3-4.yüzyıldan sonra görülen manzum formatın bazı olumsuz yönleri de yok değildir. Manzum anlatımda vezin ve kafiye ile bir sınırlandırmanın bulunması meselenin istenildiği gibi rahat anlatılmamasına ve çok özet ifadelerle takdim-tehirlere yer verilmek zorunda kalınmasına sebep olabilmekte, bu da konuların yanlış anlaşılmasına yol açabilmektedir. Bu sebeple, manzum formatta yazılmış dinî eserlerin, Ferâiz-i Sirâciyye örneğinde de olduğu gibi genellikle şerh, haşiye ve manzum tercümeyle açıklandığı görülmektedir. Her ne kadar bu eser için yazılan tercüme ve şerhlerde aynı vezin ve kafiye bir eser ortaya konulmak istenilmişse de, asıl hedef daima onu açıklamak olmuştur. Bu durum, dinî eserlerin nazmen yazılmasındaki asıl hedefin, daha açık ve kolay anlatılmaktan ziyade, ezberleme ve hatırd tutma olduğunu göstermektedir. İslâm ilimlerinin pratik bir yolla okuyucuya aktarılması istenmesi teknik konularla ıstılahî ayrıntıların mümkün olduğunca ayıklanmasına ve özetlemeye dayalı bir yöntemle başvurulmasına sebep olmuştur. Böyle pratik eserlerin isimlerinde genellikle *hediyye*, *hidâye*, *tuhfe*, *yâdigâr* gibi sıfatların bulunması ve sebep-i telif bölümlerinde halktan hayır dua alınmak ve bir ahiret azığı hazırlanmak istenildiğinin belirtilmesi, yapılan işin mühim bir hizmet olarak görüldüğüne de işaret etmektedir. Söz ve mana sanatlarına fazla yer verilmeyen bu eserlerde konular fazla ayrıntıya girilmeden nazmen özetlenmiş ve böylece okuyucunun

In this statement we will try to propose a determination for the framework of Sufi Literature and will try to answer questions such as "Who is the Sufi poet?" and "What is Sufi poetry?"

Key Words: Sufi Poetry, Mystic Poetry, Folk Literature

**Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu: 25-27 Nisan 2007
Erzurum Bildiriler (A-J), c. I, Erzurum 2009. ss. 429-450.**

25 NİSAN 2010

Giriş

Türklerde sözlük yazma geleneği İslâmiyetin kabulüyle ortaya çıkmıştır. Manzum sözlüklere ise 13. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. Manzum sözlükler, temel kaynakların çoğunda isimlerine dahi rastlayamadığımız, yakın zamana kadar Klâsik Türk Edebiyatı sahasının göz ardı edilen eserlerindendir, içerdikleri kelimeler bakımından Türk leksikolojisinin de önemli eserlerindendir. Klâsik Edebiyat çalışmaları açısından özellikle Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça ve Türkçe-Arapça-Farsça olarak kaleme alınan sözlükler, daha çok dikkat çekmektedir. Bunlar, sıbyân mektebine yeni başlayan çocuklara kelime ezberletmeyi, edebî sanatları, daha önemlisi aruz veznini ve taktî'i öğretmeyi amaçlarlar. Anadolu sahasında manzum sözlüklerin sayısı tespit edilebildiği kadarıyla elliye geçmektedir. Ancak bunlar arasında neşredilenlerin sayısı henüz dördtür. Türkçe-Arapça sözlükler arasında Lugat-ı Ferišteoğlu (Muhtar 1993) ve Sübha-i Sıbyân (Kılıç 2005, Kılıç 2006a, Kılıç 2006b, Kılıç 2007), Türkçe-Farsça sözlükler arasında Şahidî (İmamoğlu 2006), Türkçe-Arapça-Farsça olanlar arasında ise Manzûme-i Keskin (Kılıç 2001a, Kılıç 2001b, Kılıç 2006c) bilinmektedir. Manzum sözlükler arasında, 17. yüzyılda Şemsi tarafından yazılmış olan *Cevâhirü'l-Kelimât* isimli Türkçe-Arapça sözlük de yer almaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla eserin ona yakın nüshası vardır. Bu çalışma çerçevesinde manzum sözlükler hakkındaki kısa bilginin ardından *Cevâhirü'l-Kelimât* hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Son zamanlara kadar manzum sözlükler Klâsik Türk Edebiyatı sahası içinde ihmal edilmiş bir alandı. Ancak yakın zamanda gerek metinlerinin neşri gerekse onları tanıtır nitelikteki yazılarla bu çalışmaların arttığını görmekteyiz. Dil eğitimi konusunda sözlüklerin yeri yadsınmayacak kadar büyüktür. Ancak sözlük manzum olunca ve ezberlenecek bir hacimde yazıldığı zaman dikkatleri daha fazla celbetmektedir. 1940'lı yıllara kadar fantaziye düşkünlük sonucu yazıldığı iddia edilen manzum sözlükler (Alparslan : II), artık hem kelime dünyaları, hem de yazılış amaçları bakımından pek çok çalışmaya kaynaklık etmektedir.¹

* Erciyes Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü Okutmanı, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi KAYSERİ gumuszehra@gmail.com

¹ Ali Alparslan, "Manzum Lügatler ve Tuhfe-i Vehbî'nin Alfabetik Tertibi", Mezuniyet Tezi, İstanbul 1946-1947, Turgut Karabey-Numan Külekcî, *Sünbülzâde Vehbî, Tuhfe (Farsça-Türkçe Manzum Sözlük)*, Erzurum 1990, Adnan Karaismailoğlu, "Manzum Sözlüklerimizden Tuhfe-i Remzî", *Millî Kültür*, 74, Temmuz 1990, 60-61, Cemal Muhtar, *İki Kur'an Sözlüğü Luğat-ı Ferišteoğlu ve Luğat-ı Kânûn-ı İlahî*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, Ahmet Hilmi İmamoğlu, "Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler ve Şahidî'nin Sözlüğü (İnceleme-Metin)" (Basılmamış doktora tezi), Erzurum 1993; Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler (Basılmamış doktora tezi)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996, Seyfettin İlhan, "Şemsi Cevâhirü'l-Kelimât (Mukayeseli İnceleme)", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1997; Yılmaz İnce, "Şemsi'nin Cevâhirü'l-Kelimât'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999; Atabey Kılıç, "Manzum Sözlüklerimizden Manzûme-i Keskin", 12-13 Nisan 2001 Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni Bildiriler 1. Cilt, Kayseri 2001, s. 441-447; Atabey Kılıç, *Mustafâ bin Osmân Keskin, Manzûme-i Keskin*, Laçın Yayınevi, Kayseri 2001; Mehmet Kırbıyık, "Miftâh-ı Lisân Adlı Manzum Fransızca-Türkçe Sözlük Üzerine", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:11-2002, s.184-200.; Yılmaz İnce, "Manzum Sözlükler ve Şemsi'nin Cevâhirü'l-Kelimât'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:12, Elazığ 2002 Sayı: 2, s.175-182; Necmettin Yurtseven, "Türk Edebiyatında Arapça-Türkçe Manzum Luğatler ve Sünbülzâde Vehbî'nin Nuhbe'si," (Basılmamış

— Şemsi Ahmed Paşa (181757)

207044

TOWARDS THE REVOLUTION OF 1908: THE ASSASSINATION OF ŞEMSİ PAŞA

Thesis submitted to the
Institute of Social Sciences
in partial fulfillment of the requirements
for the degree of

Master of Arts

in

History

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	207044
Taa. No:	956.0743 626.71

by

Hakan ÖZDEMİR

Samsi Ahmed Pasa 181757
Lala Mustafa Pasa 120043
Şarn 181587

0410

25 Ocak 2014
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Building an Ottoman City

Contributions of Şamsī Aḥmad Pasha and Lālā Muştafā Pasha to the Urban Landscape of 16th century Damascus ¹

Marianne BOQVIST

A few decades after the Ottoman conquest, Damascus experienced a thorough urban and architectural change, primarily introduced through the construction of the Takiyya al-Sulaymāniyya by sultan Sulaymān al-Qānūnī in 962-66/1554-60.² This building complex served as a model for some of the Ottoman foundations that were built in its aftermath, such as the complex of Darwiş Pasha or that of Sinān Pasha that have come to be considered as representative examples of the local Ottoman architecture.

There are however two other significant examples of Ottoman architecture that due to their destruction and/or reconstruction in the early 20th century often have been neglected or only briefly mentioned in urban and architectural studies of Ottoman Damascus; the *makān* of Şamsī Aḥmad Pasha (963 /1554),³ and the Ḥān al-Bāšā of Lālā Muştafā Pasha (971-976/1563-1568).⁴

The aim of this paper is to develop some preliminary thoughts on the possible shape and structure of these buildings, as well as on their significance for the development of a local Ottoman architecture, drawing on a comparative study of historical sources and architecturally affiliated buildings.

1. I would like to thank the Syrian Ministry of Tourism and Culture, the Syrian Department of Antiquities and Museums as well as the Turkish Ministry of Culture and the Bibliothèque nationale de France. Without their authorisations I would not have been able to get access to any of the material presented in this paper. I would also like to thank Astrid Meier, Stephen McPhillips and Mathieu Eychenne for their comments and corrections to different versions of this paper.

2. On the *waqf*, see BAKHIT 1982, p. 116 and EL-ZAWAREH 1992, p. 153-154.

3. According to WEBER 2006, p. 641 the northern wall was probably destroyed at the time when the Sūq al-Ḥamīdiyya, that today runs along its northern facade, was enlarged in 1298/1881. In addition, the complex was used as a military kitchen during World War 1 and finally a major restoration was done in 1942.

4. Most of the historical buildings just north of the city wall were destroyed in 1936 during a process of urban reorganisation.